

Inleiding

De directe aanleiding om een zienswijze in te dienen op het Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2023 is het voornemen om het voetbal- en hockeygebied in het Diemerpark met vier sportvelden uit te breiden.

Als doel van de voorgenomen uitbreiding staat vermeld: *“om wachtlijsten weg te werken”*.¹

In deze zienswijze gaan we achtereenvolgens in op de wachtlijsten en het bestaande beleid met betrekking tot sportvelden voor IJburg en Zeeburgereiland. Daarna bespreken we de plannen voor de eilanden die IJburg 2^e fase vormen en het Zeeburgereiland.

Wachtlijsten

In menige raadscommissie is de afgelopen jaren gesproken over wachtlijsten.

Bij de inhoudelijke behandeling van de begroting 2019 in de commissie Zorg, Jeugdsport en Sport op 17-10-2018 stelde mw. Dorrit de Jong (GroenLinks) hierover een vraag aan wethouder dhr. Laurens Ivens: *“Voor de sportverenigingen zijn vaak wachtlijsten. Zij vraagt of men in beeld heeft hoelang die precies zijn, wat de vraag is naar verschillende sporten en hoe die verdeeld zijn over de stad. Op haar technische vraag daarover kreeg zij te cryptisch te horen dat er wachtlijsten zijn bij die sporten. Is er meer informatie?”* Het antwoord van de wethouder was: *“Een ander heikel punt zijn de wachtlijsten. Die zijn er niet alleen binnen de ring, zoals in Noord, maar ook buiten de ring zoals in IJburg. Er is niet 100% betrouwbaar inzicht te geven. De vraag is vooral hoe goed en betrouwbaar de wachtlijsten worden gemaakt. En ze zijn niet alleen maar betrouwbaar. Iemand kan op de wachtlijst staan, maar al elders aan het sporten zijn. Dan sta je dus op de wachtlijst om over te stappen.”*² De wethouder merkte op dat ‘wachtlijsten’ feitelijk niets meer of minder betekent dan: *“dat er een wens bestaat om bij een club te horen.”*³

In het Sportaccommodatieplan 2015-2020 uit 2015 staat: *“Een van de oorzaken van wachtlijsten is een tekort aan accommodaties of ruimte op accommodaties. Soms zijn er andere oorzaken aan te wijzen, zoals een tekort aan kader, een tekort aan materieel, een selectief aannemebeleid, de populariteit van verenigingen of de wens van een vereniging om niet verder te groeien. Een goede analyse over het ontstaan van wachtlijsten is dus altijd noodzakelijk om de juiste ingrepen te kunnen doen. De beschikbare informatie is nu vaak onvolledig en versnipperd aanwezig. Voorgesteld wordt dit in de toekomst te coördineren vanuit de gemeente om zo een beter inzicht te krijgen in de wachtlijsten.”*⁴

Op 28-05-2015 zei wethouder Sport, dhr. Eric van der Burg: *“Als het gaat om de wachtlijsten: die worden bijgehouden door de verenigingen. Dat is ook meteen een kanttekening die je kunt maken. Want ik vertrouw natuurlijk de verenigingen voor 100 procent, alleen, wat de verenigingen niet weten, is, of ik niet op vijf wachtlijsten sta. Want ik wil graag bij de hockeyclub op IJburg maar daar kan ik niet terecht, dus meld ik me ook aan bij die in het Amsterdamse bos, daar heb je drie, dat schiet ook niet op, dus voor de zekerheid ga ik voorlopig maar even spelen in Westerpark. En dan blijkt dus dat op het moment dat er plek is, dat ik allang aan het hockeyen ben en dus vier keer van de wachtlijst kan worden afgevoerd. Dus daar moeten we goed naar kijken met elkaar, hoe we dat inzichtelijk maken.”*⁵

In 2016 is er een onderzoek naar wachtlijsten verricht.

De resultaten daarvan werden beschreven in een ‘Notitie Wachtlijsten’, die op 03-11-2016 ter bespreking en kennisgeving lag bij de vergadering van de commissie Zorg en Sport.⁶ Enkele conclusies uit het onderzoek waren:

- Het komt voor dat een kind bij meerdere verenigingen op een wachtlijst staat waardoor het aantal clubs met een wachtlijst groter lijkt te zijn dan het probleem daadwerkelijk is.
- De vraag is of wachtlijsten een belemmering vormen voor kinderen die nog niet aan sport doen, of dat het vooral een probleem is voor kinderen die lid willen worden van een specifieke vereniging of die naast sporten die ze al beoefenen een andere/extra sport willen beoefenen.
- De gemeente Amsterdam werkt nog niet ‘slim’ genoeg om wachtlijsten te verminderen. Er is te weinig inzage in de wachtlijsten of de achtergronden hiervan. Ook zijn wachtlijsten weinig cijfermatig inzichtelijk gemaakt, er is geen nulmeting of onderzoek naar effecten van interventies (bijv. aanleg velden) waardoor niet duidelijk is welke resultaten er worden geboekt of hoe het wachtlijstprobleem zich in aard en omvang ontwikkeld.

Deze notitie lijkt vervolgens in een diepe la weggeborgen.

Ruim vier maanden geleden vroegen wij welke analyse van de wachtlijsten en andere overwegingen ten grondslag lagen aan de vaststelling dat er voor IJburg 1^e fase behoefte zou zijn aan vier extra sportvelden.⁷ Wij wachten nog op antwoord.

Maar ook als uit een dergelijke analyse zou blijken dat er bij inwoners van IJburg een grote behoefte bestaat aan extra sportvelden in de omgeving, vloeit daaruit niet automatisch voort dat die in het Diemerpark zouden moeten komen.

Bestaand beleid met betrekking tot sportvelden voor IJburg en Zeeburgereiland

In het Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2023 wordt uitsluitend “wegwerken van wachtlijsten” opgevoerd als argument voor de aanleg van vier extra sportvelden in het Diemerpark. In de gemeentebegroting 2019 wordt ook de woningbouw in de directe omgeving (IJburg 2^e fase en Zeeburgereiland) als argument genoemd.⁸

Bestaand beleid is, dat tekort aan sportvelden op IJburg 1^e fase opgeheven wordt door de aanleg van extra sportvelden in de 2^e fase. Vanaf het eerste begin van IJburg werd ervan uitgegaan dat IJburg in twee fasen ontwikkeld zou worden. Na de 1^e fase zou direct doorgebouwd worden aan de 2^e fase. In de 2^e fase zouden voorzieningen komen, zoals sportvelden, waarvoor in de 1^e fase geen ruimte zou zijn. Helaas zorgde de economische crisis voor uitstel van de ontwikkeling van de 2^e fase. Het tekort aan sportvelden voor de 1^e fase kon daardoor voorlopig niet in de 2^e fase opgeheven worden. Niettemin bleef dat wel de bedoeling. Waarom zouden er, juist nu de ontwikkeling van IJburg 2^e fase ‘op stoom komt’, extra sportvelden in het Diemerpark moeten komen?

De gemeente heeft, vanaf de eerste plannen voor woningbouw op wat later ‘IJburg’ is gaan heten, bij volle bewustzijn en in de wetenschap dat IJburg in twee fasen ontwikkeld zou worden, besloten om in het Diemerpark niet meer dan zes sportvelden (die er nu in het park liggen) aan te leggen.

We geven een zeer beknopt overzicht van de geschiedenis van de besluitvorming over sportvelden voor IJburg en Zeeburgereiland.

In 1995 stonden in een ‘Ontwerprapportage Diemerpark’, uitgebracht in het kader van de ontwikkeling van IJburg en de voorbereiding van het eerste bestemmingsplan, zes sportvelden in het Diemerpark aangeduid.⁹

In 2006 werd het Sportaccommodatieplan 2006 gepubliceerd.¹⁰

Uit dit plan was de volgende planning voor de aanleg van sportvelden in 2020 in sector Oost te destilleren:

	nodig volgens het Sportaccommodatieplan 2006	IJburg 1 ^e fase (Diemerpark)	Zeeburgereiland	resteert voor IJburg 2 ^e fase ¹¹
voetbal	9	3	3	3
hockey	3	3	0	0
totaal	12	6	3	3

In 2007 schreef het dagelijks bestuur van Stadsdeel Zeeburg over sportvelden op IJburg: “De sportvelden in het Diemerpark en het sportpark in de 2^e fase zijn samen nodig om in de behoefte te voorzien.”¹²

In 2010 schreef de Sportraad Amsterdam expliciet “dat de tweede fase IJburg ook een sportieve functie zou krijgen voor de bewoners van de eerste fase”.¹³

In 2011 liet stadsdeelvoorzitter mw. Fatima Elatik in de lokale krant ‘de Brug’ optekenen: “Dat het sportpark [in het Diemerpark – red.] destijds op een voormalige vuilstortplaats is aangelegd, was (...) een noodgreep, omdat IJburg 2 (waar een sportcomplex gepland stond) op zich liet wachten.”¹⁴

In 2013 werden in het bestemmingsplan voor het Diemerpark 6 sportvelden mogelijk gemaakt. Aan het bestemmingsplan ging de vaststelling van een Keuzenotitie vooraf, met als doel om in een vroeg stadium uitgangspunten en beleidskeuzes vast te stellen. Daarbij werd een integrale afweging gemaakt, waarbij ook de planning van IJburg 2^e fase werd betrokken.

Toen in 2015 het Sportaccommodatieplan 2015-2022 werd vastgesteld, kwam, ondanks het besef van wachtlijsten, aanleg van extra sportvelden in het Diemerpark niet in aanmerking: “Bij zowel hockey als tennis zijn er wachtlijsten. En om deze wachtlijsten weg te werken moeten er op korte termijn maar liefst 13 hockeyvelden bijkomen. (...) Tegelijkertijd hebben we te maken met beperkte ruimte in de stad en deze sporten vragen juist veel ruimte. Dit vergt een vernieuwende blik naar alternatieve locaties en creatieve oplossingen.”¹⁵

Wethouder Sport, dhr. Eric van der Burg liet weten: “Op dit moment bestaan er geen concrete plannen om ter plaatse meer dan in het definitieve inrichtingsplan sportpark IJburg en Omgeving genoemde zes velden te realiseren.” Op de vraag hoe er omgegaan zou worden met een ‘tekort’ aan sportvelden en/of parkeervoorzieningen in de 1^e fase, was het antwoord: “Als er in de toekomst vanuit de samenleving geluiden komen dat er een tekort aan sportfaciliteiten en/of parkeerfaciliteiten is, dan is dat in eerste instantie een bestuurlijk politiek vraagstuk. (...) Na de oplevering van het reeds in het verleden geplande vijfde en zesde veld op Sportpark IJburg, wordt een verdere verlichting van de wachtlijsten in de sector Oost bij de sportverenigingen allereerst gezocht in het realiseren van sportvelden op het Zeeburgereiland. Daarnaast wordt ook het gebruik van de velden op Sportpark Middenmeer- Voorland geoptimaliseerd door middel van bijvoorbeeld efficiëntere veldindeling.”¹⁶

Nog in **2018** stond in een document dat door het Dagelijks Bestuur van stadsdeel Oost werd verstuurd aan de leden van de stadsdeelcommissie Oost, expliciet dat het tekort aan sportvelden op IJburg 1^e fase zou worden “meegenomen” in de uitwerking van het sportprogramma van IJburg 2^e fase.¹⁷

Het plan om in het Diemerpark vier extra sportvelden te realiseren, is daarom een drastische wijziging in het tot nu toe geldende beleid. Wat is daarvoor de reden?

In het Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2023 staat, vreemd genoeg, niet hoeveel sportvelden er voor IJburg 2^e fase voorzien zijn. IJburg 2^e fase bestaat uit Centrumeiland, Strandeiland en Buiteneiland. We gaan deze locaties + het Zeeburgereiland achtereenvolgens bespreken.

Centrumeiland

In de ‘Amsterdamse referentienorm voor maatschappelijke voorzieningen, groen en spelen’, wordt IJburg 2^e fase, inclusief Centrumeiland, gekarakteriseerd als een ‘groenblauw woonmilieu’, hetgeen wil zeggen dat er volgens de ‘sportnorm’ 9 m² sportveld per woning zou moeten zijn.¹⁸ Later werd gesteld dat voor het Centrumeiland een ‘gemengd stedelijk’ woonmilieu van toepassing zou zijn waardoor volgens de ‘sportnorm’ volstaan zou kunnen worden met 5 m² sportveld per woning.¹⁹

Op het Centrumeiland komen 1.500 woningen.²⁰ Uitgaande van 5 m² sportveld per woning zou voor de bewoners van het Centrumeiland 1.500 * 5 = 7.500 m² beschikbaar zou moeten zijn. Dat komt ongeveer overeen met één voetbalveld. Wij hebben echter de indruk dat er op het Centrumeiland geen sportveld(en) komt/komen.

Aangezien IJburg 1e fase als voltooid dient te worden beschouwd, lijkt het ons dat het voor Centrumeiland gewenste sportveld op één van de overige nieuwe eilanden (Strandeiland / Buiteneiland) zou moeten komen.

Strandeiland + Buiteneiland

In het concept Stedenbouwkundig plan Strandeiland dat momenteel ter inzage ligt, staat over sportvelden: *“Het te realiseren aantal vierkante meters aan georganiseerde sport, passend bij een groenblauwe woonbuurt met 8.000 woningen en berekent vanuit het referentiemodel, komt uit op: (...) 72.000 m².”*

Dit betekent dat bij de planning voor sportvelden op het Strandeiland + Buiteneiland rekening geen rekening is gehouden met woningen op het Centrumeiland. Ook is, in strijd met eerder beleid, geen rekening gehouden met tekort aan sportvelden in IJburg 1^e fase.

Zeeburgereiland

Aankankelijk zouden er op het Zeeburgereiland drie voetbalvelden komen.²¹ Dit aantal is in de loop der tijd steeds kleiner geworden. Het aantal woningen waarvoor de sportvelden bestemd zouden zijn, nam daarentegen drastisch toe.

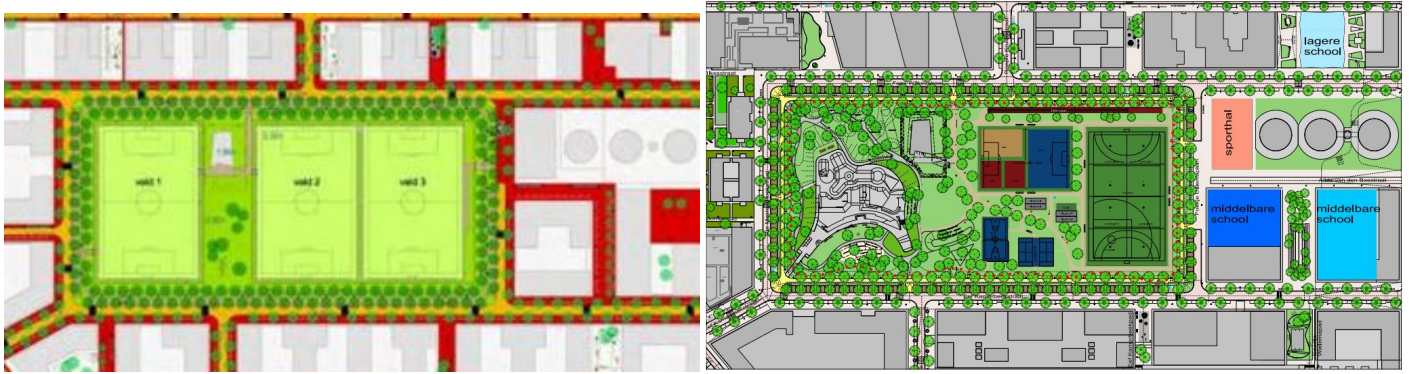
In het Sportaccommodatieplan **2006** stonden voor het Zeeburgereiland drie voetbalvelden gepland: *“Bijzonder binnen het plan is de realisatie van een sportpark nieuwe stijl. Dit sportpark met drie kunstgras voetbalvelden ligt midden in het plangebied.”*²² Nog in **2009** was er sprake van verhuizing van voetbalvereniging Zeeburgia van Middenmeer-Noord naar het Zeeburgereiland.²³ In het bestemmingsplan stond deze impressie van de sportvelden:

Afb. Impressie sportvelden RI-Oost²⁴

In **2016** werd bekend dat één van de geplande voetbalvelden op het Zeeburgereiland zou vervallen, om een ‘urban sport zone’ te realiseren. De drie voetbalvelden werden er dus twee.

Nu lijkt er volgens een afbeelding in het Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2023 slechts één volwaardig voetbalveld te komen. Wat in 2006 nog een *“sportpark met drie kunstgras voetbalvelden”* werd genoemd, wordt nu gekarakteriseerd als een: *“Innovatief stedelijk sportparkje, gecombineerd met scholen en sporthal als sportief centrum van de Sportheldenbuurt op Zeeburgereiland”*.

Afb.: Plan voor sportvelden op het Zeeburgereiland: links: 2008 ²⁵, rechts: 2018 ²⁶

Niet alleen is het geplande aantal sportvelden op het Zeeburgereiland sinds 2006 gereduceerd, het aantal woningen waarvoor de sportvelden bestemd zijn, werd door de ontwikkeling van de Sluisbuurt, bovendien aanmerkelijk vergroot.

Voor de Sluisbuurt worden 5.500 nieuwe woningen ²⁷ en geen sportvelden voorzien. ²⁸ Voor sportvelden wordt verwezen naar het hierboven afgebeelde “stedelijk sportparkje”, al wordt het in bestemmingsplan iets anders beschreven: “In de naastgelegen Sportheldenbuurt zijn ruime sportvoorzieningen aanwezig.” en “In de naastgelegen Sportheldenbuurt zijn op fietsafstand twee sportvelden gepland, een sporthal en één van de grootste outdoor skatebanen van Nederland. Veel takken van sport kunnen daar straks goed terecht.” ²⁹

“Voor voorzieningen die het Zeeburgereiland als geheel als verzorgingsgebied hebben, wordt bekeken in hoeverre daar in de Sportheldenbuurt reeds in wordt voorzien. Zo beschikt deze buurt over twee kunstgrasvelden en een sporthal. Ook wordt een van de grootste outdoor skatebanen van Nederland in de Sportheldenbuurt verwezenlijkt. Deze gebouwde sportvoorzieningen hebben een verzorgingsfunctie voor heel Zeeburgereiland.” ³⁰

Dat op het Zeeburgereiland aanzienlijk minder sportvelden zijn gepland dan volgens de ‘sportnorm’ wenselijk is, wordt in het Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2030 zeer verhuuld weergegeven, door de opmerking onder het kopje “Horizon 2023+”: “Toevoeging van extra sportprogramma op Zeeburgereiland om de sportopgave binnen het gebied zelf op te lossen.” ³¹

Conclusie

In het coalitieakkoord staat: “Sportvoorzieningen worden mee ontwikkeld met de groei van de stad, de sportnorm geldt daarbij als uitgangspunt.” ³²

Wij concluderen uit de in het Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2023 beschreven plannen voor sportvelden in Oost het volgende.

- a. Op IJburg 2^e fase en het Zeeburgereiland worden aanzienlijk minder sportvelden voorzien dan volgens de ‘sportnorm’ zou moeten.
- b. Aanleggen van extra sportvelden in het Diemerpark betekent omdraaiing van eerder vastgesteld beleid: in plaats van tekort aan sportvelden in de 1^e fase IJburg op te heffen in de 2^e fase, wil men het Diemerpark gebruiken om bewust gecreëerd tekort in IJburg 2^e fase + Zeeburgereiland op te heffen.
Dit is voor ons niet acceptabel.

Aantekeningen

¹ Bron: Strategisch Huisvestingsplan Sport, oktober 2018, pag. 31

² Bron: verslag raadscommissie Zorg, Jeugdsport en Sport, 17-10-2018, pag. 10

³ Deze opmerking van de wethouder is te horen op het videoverslag van raadscommissie Zorg, Jeugdsport en Sport, 17-10-2018

⁴ Bron: Sportaccommodatieplan 2015-2022, Gemeente Amsterdam, april 2015, pag. 22

⁵ Wethouder dhr. Eric van der Burg in de Raadscommissievergadering Zorg en Sport, 28-05-2015 bij Agendapunt 17: Sportaccommodatieplan 2015-2020

⁶ Bron: Notitie wachtlijsten bij sportverenigingen, Gemeente Amsterdam, ter bespreking en kennisgeving aangeboden aan de Raadscommissie Zorg en Sport, 03-11-2016, agendapunt 12.

Enkele andere uitkomsten van het onderzoek waren:

- Er bestaat geen eenduidige definitie van het begrip wachtlijsten.
- Oorzaken van wachtlijsten verschillen per tak van sport. Zo is bij het voetbal sprake van populaire verenigingen; er is ruimte genoeg in de stad wat betreft velden en er zijn voldoende verenigingen waar kinderen zo terecht kunnen, maar bepaalde verenigingen staan hoger in aanzien waardoor een grote aantrekkingskracht ontstaat (vergelijkbaar met 'witte en zwarte scholen'-discussie). Bij het hockey daarentegen is het tekort aan velden de belangrijkste oorzaak.
- Oplossingsrichtingen verschillen dus ook per tak van sport. Aanleg van nieuwe kunstgrasvelden voor hockeyclubs die in de omgeving van een hockeyvereniging liggen, bieden mogelijk de kans op multifunctioneel gebruik.
- Bij het verkennen van oplossingen wijzen betrokken partijen vooral naar elkaar. De gemeente vindt dat sportbonden hun competities moeten uitsmeren om zo piekbelasting tegen te gaan en verwijt sportclubs te weinig samen te werken, niet goed door te verwijzen naar andere clubs waar wel ruimte is en vast te houden aan een programmering van competitie en trainingen die zich vooral richt op de meest populaire tijdstippen.
- Om te komen tot oplossingen is ook de bereidheid van en samenwerking tussen verschillende partijen nodig. Illustratief is de conservatieve houding van sportbonden als het gaat om multifunctioneel gebruik van velden, die door de bond niet goedgekeurd worden voor competitievoetbal; zo kan de gemeente niet anders dan specifieke hockey- of voetbalvelden aanleggen wat niet helpt bij het verminderen van wachtlijsten.
- Verenigingen lijken bereid hun lijst met namen te delen met de gemeente of het bijhouden van een dergelijke lijst aan de gemeente over te laten. Daarmee lijkt het ook mogelijk om als gemeente een grotere rol te gaan spelen bij het verwijzen van kinderen naar een sportclub met voldoende ruimte. Ook kan vervuiling van wachtlijsten zo worden verminderd; nu komt het voor dat een kind bij meerdere verenigingen op een wachtlijst staat waardoor het aantal clubs met een wachtlijst groter lijkt te zijn dan het probleem daadwerkelijk is.

⁷ Raadsadres Vrienden van het Diemerpark: Vier vragen over de 'sportnorm' en de behoefte aan sportvelden op IJburg en het Zeeburgereiland', 28-08-2018

⁸ Begroting 2019 Gemeente Amsterdam, 19-09-2018

⁹ Bron: Ontwerprapportage Diemerpark, Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening, december 1995

¹⁰ Bron: Sportaccommodatieplan 2006, deel 1, vastgesteld door de gemeenteraad omstreeks 22-02-2006

¹¹ IJburg 2^e fase = het Centrumeiland, het Strandeiland (dat eerder 'Middeneiland' werd genoemd) en het Buiteneiland.

¹² Bron: brief van het Dagelijks Bestuur van stadsdeel Zeeburg aan de fractie van de VVD, 23-10-2007

¹³ Bron: Brief van de Sportraad Amsterdam aan wethouder Sport en Ruimtelijke Ordening en waarnemend stadsdeelvoorzitter Oost, 15-10-2010, pag. 3

¹⁴ Bron: de Brug, 27-01-2011

¹⁵ Bron: Sportaccommodatieplan 2015-2022, Gemeente Amsterdam, april 2015, pag. 3

¹⁶ Brief wethouder dhr. Eric van der Burg aan Vrienden van het Diemerpark, 13-02-2015

¹⁷ Bron: Sportnorm voor de Sportieve Stad, Uitwerking Sportvisie 2025, Tussenproduct thematische studie sport en bewegen, Koers 2025 en Ruimte voor de Stad, gemeente Amsterdam, in juli 2018 verstuurd door het Dagelijks Bestuur van stadsdeel Oost aan de leden van de stadsdeelcommissie Oost

¹⁸ Op 31-01-2018 stemde het toenmalige college van B en W in met de 'Amsterdamse referentienorm voor maatschappelijke voorzieningen, groen en spelen', waarin de 'sportnorm' wordt beschreven.
Is de 'sportnorm' ooit officieel door de gemeenteraad vastgesteld?

¹⁹ Bron: De Sportieve Stad, Buitensport op IJburg 2, Gemeente Amsterdam, juli 2018, door dhr. Hugo Hilgers op 18-07-2018 verstrekt aan de ex-deelnemers van de 'consentgesprekken'.

²⁰ Bron: Toelichting bestemmingsplan IJburg tweede fase, vastgesteld door de gemeenteraad op 20-05-2009

²¹ Bron: Stedenbouwkundig plan RI-O, 2006, pag. 16

²² Bron: Sportaccommodatieplan 2006, deel 1, vastgesteld door de gemeenteraad omstreeks 22-02-2006

²³ Bron: Het Parool, 19-03-2009: "Zeeburgia verhuist toch naar het Zeeburgereiland":

[/www.parool.nl/amsterdam/sportvelden-moeten-wijken-voor-nieuwbouw~a221769/](http://www.parool.nl/amsterdam/sportvelden-moeten-wijken-voor-nieuwbouw~a221769/)

-
- ²⁴ Bron: Toelichting Bestemmingsplan Zeeburgereiland RI-Oost, Gemeente Amsterdam, 29-02-2008. pag. 20
- ²⁵ Bron: Toelichting Bestemmingsplan Zeeburgereiland RI-Oost, Gemeente Amsterdam, 29-02-2008. pag. 22
- ²⁶ Bron: Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2023, pag. 4
- ²⁷ Bron: <https://www.amsterdam.nl/projecten/sluisbuurt/>
- ²⁸ Bron: Bestemmingsplan Sluisbuurt, gemeente Amsterdam, 15-10-2018 en de Toets ladder voor duurzame verstedelijking niet-woonprogramma Bedrijven-strook, Sluisbuurt en Baaibuurten, Gemeente Amsterdam, 22-03-2018
- ²⁹ Bron: Bestemmingsplan Sluisbuurt, gemeente Amsterdam, 15-10-2018, pag. 95 en 183
- ³⁰ Bron: Toets ladder voor duurzame verstedelijking niet-woonprogramma Bedrijven-strook, Sluisbuurt en Baaibuurten, gemeente Amsterdam, 22-03-2018, pag. 10
- ³¹ Strategisch Huisvestingsplan Sport 2020-2023, pag. 31
- ³² Bron: Een nieuwe lente en een nieuw geluid, Coalitieakkoord GroenLinks/D66/PvdA/SP, mei 2018, pag. 63